

**ՀԱՅԵՐԵՆԻ, ՌՈՒՍԵՐԵՆԻ ԵՎ ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ «ԱԶՔ»
ԲԱՂԱԴՐԻՉՈՎ ԶԳԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՂ ԴԱՐՁՎԱԾՔՆԵՐԻ
ԻՄԱՍՏԱՅԻՆ ԴԱՇՏԸ**

Բանասիր. գիտ. թեկնածու Հ. Զ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

Դարձվածային միավորները, ինչպես և բառերը, կարող են ներառվել իմաստային դաշտերում: Նշված լեզվական միավորները ընդգրկվում են համապատասխան դաշտերում ըստ իրենց բաղադրիչների արտահայտած ընդհանուր իմաստի՝ անկախ իրենց քերականական, կառուցվածքային, ոճական և այլ առանձնահատկությունների:

Սույն հոդվածի նպատակը հայերենի, ռուսերենի և անգլերենի՝ աչք բաղադրիչով զգայություն արտահայտող դարձվածքների ուսումնասիրությունը, վերլուծությունն ու զուգադրումն է:

Դիտարկվող դարձվածքների ուսումնասիրությունը բացահայտում է որոշակի ընդհանրություններ և տարբերություններ ուսումնասիրվող լեզուների, ինչպես իմաստային, այնպես և այլ առանձնահատկությունների միջև, որը վկայում է, որ ընդհանրություններ և տարբերություններ գոյություն ունեն տվյալ լեզուները կրող ժողովուրդների լեզվամտածողության միջև:

Լեզվում ոչինչ կատարելապես անշարժ չէ: Յուրաքանչյուր բառ, քերականական յուրաքանչյուր տարր, ոճ, հնչյուն, հնչերանգ և այլն դանդաղ փոփոխվող երևույթ է՝ ձևավորված անտեսանելի և անդեմ մի հոսքով, որը լեզվի կյանքն է: Մշտական հոսքի հերակլիտյան այս հայեցակարգը լեզվում վերաբերում է առաջին հերթին իմաստաբանությանը, քանզի լեզվաբանական բոլոր տարրերի մեջ հենց իմաստն է ենթակա ամենաշատ փոփոխությունների [US,141], ընդ որում ժամանակի ընթացքում իմաստային փոփոխության են ենթարկվում ոչ միայն առանձին բառերը, այլ նաև ժողովրդախոսակցական լեզվում երևան եկած, հետագայում վերացարկված բառակապակցությունները, որոնց վերաիմաստավորման արդյունքում առաջանում են ժողովրդի միտքն ավելի պատկերավոր արտահայտող, նրա խոսքին առավել կենդանություն, հյութեղություն ու հուզարտահայտչականություն հաղորդող լեզվական միավորները՝ դարձվածքները: Կապակցության վերաիմաստավորման հետևանքով այն փոխադրվում է իմաստային մեկ այլ դաշտ: Լեզվաբանության մեջ իմաստային դաշտը տարբեր խոսքի մասերին պատկանող, սակայն մեկ հասկացություն արտահայտող բառերի ամբողջությունն է, և հենց այդ հասկացությունն էլ այդ բառերն ընդգրկում է տվյալ դաշտում [BC, 4]: Իմաստային դաշտերում կարող են ընդգրկվել նաև դարձվածային միավորները, որոնք միավորվում են նշված դաշտերում ըստ իրենց

բաղադրիչների արտահայտած ընդհանուր իմաստի՝ անկախ քերականական, կառուցվածքային, ոճական և այլ առանձնահատկությունների:

Զգայությունը հոգեկան գործընթաց է, որը նյութական աշխարհի առարկաների, երևույթների, հատկությունների, ինչպես նաև օրգանիզմի ներքին վիճակի արտացոլումն է գլխուղեղում: Այն իմացության գործընթացի բաղկացուցիչ մասն է: Զգայությունների հիմնական տեսակներն են՝ տեսողական, լսողական, շոշափելիքի, ջերմային, տատանման, համի, հոտի, ցավի, հավասարակշռության և այլն: Սրանք որակապես տարբերվում են միմյանցից: Մարդու զգայությունները զարգանում են հասարակական-պատմական փորձը յուրացնելու, շփման ու գործունեության ընթացքում: Դրանք հիմնականում իմաստավորված ու գիտակցված են, թեև կան նաև չգիտակցված զգայություններ (<ՍՀ, հ.3, 679):

Զգայություններն առաջանում են զգայարանների միջոցով, որոնցով կապ է ստեղծվում օրգանիզմի և արտաքին աշխարհի միջև: Այս կամ այն զգայությունն առաջանում է տվյալ զգայարանի գործունեության հետևանքով: Նշված լեզուներում (և հավանաբար ոչ միայն նրանցում) շատ հաճախ զգայության անվան փոխարեն օգտագործվում է տվյալ զգայարանի անունը: Այս երևույթի՝ փոխանունության հիման վրա առաջանում են վերաիմաստավորված լեզվական միավորները՝ դարձվածքները:

Աչք բաղադրիչով դարձվածքներում զգայարանի անունը կարող է փոխարինել տեսողությանը, հայացքին, նայվածքին, ուշադրությանը, հսկողությանը և այլն: Այս դեպքում զգայությունն ավելի է շեշտվում ու ընդգծվում, խոսքը դառնում է ավելի պարզ (սակայն ավելի պատկերավոր ու հյութեղ), ավելի մատչելի և հետևաբար ավելի հաճախ է գործածվում:

Աչք բաղադրիչով դարձվածքները կարելի է պայմանականորեն ընդգրկել մի քանի ենթադաշտերում. ա) դարձվածքներ, որ բնորոշում են մարդու տեսնելու կարողությունը կամ այդ կարողությունից զուրկ լինելը, բ) դարձվածքներ, որ արտահայտում են հայացք նետելու, նայելու, նկատելու իմաստները, գ) դարձվածքներ, որ արտահայտում են չնկատելու, չերևալու, տեսադաշտում չլինելու իմաստները, դ) դարձվածքներ, որ արտահայտում են ուշադրությամբ դիտելու, զննելու, հետևելու ու հսկելու, ինչպես նաև ուշադրությունից դուրս մնալու, միտումնավոր կերպով չտեսնելու երևույթները:

ա) Դարձվածքներ, որոնք բնորոշում են մարդու տեսնելու կարողությունը կամ այդ կարողությունից զուրկ լինելը:

Նման դարձվածքներ հանդիպում են թե՛ հայերենում, թե՛ ռուսերենում և թե՛ անգլերենում, ասել է թե՛ նշված լեզուները կրող բոլոր ժողովուրդների մտածողության մեջ առկա են հիշյալ երևույթները բնորոշող պատկերները: Ներկայացնենք մի շարք դարձվածքներ: *Աչքը / աչքերը կտրել*. աչքի կարողության չափ տեսնել, ինչքան որ կարելի է աչքով ընդգրկել, աչքը

գորել: Ես թելեցի ասեղը, - ասաց նա, - աչքը կտրում չէր: (ՆՊ, 131): *Աչքը ընկնել (մեկի, մի բանի վրա)*. ուշադրությունը գրավել, նկատել, տեսնել: Երբ Գրիգորը նրա գրկիցն ազատվեց, *աչքերն ընկան ձորը*, ու սարսափով լցվեց (ԹԱ, 627): Հանկարծ նրա *աչքը ընկավ* կապված և բոլորովին պատրաստ չեմոդանի վրա (ՐԵ, III, 310): *Աչքերի լույսից զրկվել* - Կուրանալ, տեսողությունից զրկվել: Իմ հայրն ու սիրելի եղբայրը աչքերի լույսից չէին զրկվիլ, և ես շարունակ չէի ողբալ մեկի ծերությունը և մյուսի ծաղիկ հասակը (ՄԳ, 29): *Աչքը խավարել*. 1. Տեսողությունը թուլանալ, լավ չտեսնել: *Աչքս է խավարում*, - զայրալի ծայնով խոսեց նա, - *աչքս է խավարում, տեսնելու չեմ ազատությունը* (ԴՎ, 759): 2. Տեսողությունից զրկվել, կուրանալ: *Ինչի չէր աչքս էն օրը խավարում, որ վառվեց էս կրակն իմ սրտում* (ՍԳՀ, 42): 3. Անեծքի կամ վշտակցության, ավստսանքի արտահայտություն: *Աչքս խավարի, տեսիլք դառնամ ես,- Տեսիլք եմ տեսել գիշերս երազում* (ԹԵ, III,99): *Աչքի լույսը / լուսը / լիսը հանել*. Աչքը հանել, կուրացնել: Պատժել: - *Դու գնա, պապի, միամիտ քնիր, Ես աչքի լույսը կհանեմ գողի* (ԹԵ, III, 73): *Աչքը գիրը տանել*. Շատ կարդալուց աչքերը շաղվել, տեսողությունը վատանալ: - *Հաբուդ, հերիք ա գրես, աչքդ գիրը կտանի,- ասում էր մայրը կեսգիշերին, իսկ Հաբուդը շարունակում էր գրել, ջնջել* (ԲԵ, 45):

Куда хватает / достанет глаз. Այնքան, որքան հնարավոր է տեսնել, որքան տեսանելի է: *Толпа у виселиц громадная. Куда глаз достанет, все людские головы* (ОНК, 128): *Глаза на затылке* (ժղվրդ.). 1. Ոչինչ չի տեսնում: *Ничего не вижу, ничего не замечает, будто глаза у него на затылке* (ԿՐ, 106). 2. Ամեն ինչ տեսնում է *Он ничего не пропускал из глаз: Казалось у него глаза на затылке* (ԿՐ, 106): *Своими (собственными) глазами*. Ինքն անձամբ (տեսավ, համոզվեց): *Утвержден же в том собственными моими глазами* (ԴՓՊ, 315).

One's eyes fall on / upon sb. / sth (բառացի՝ մեկի աչքերն ընկնում են մեկի / մի բանի վրա). - Մեկը նկատում, տեսնում է ինչ-որ բան կամ ինչ-որ մեկին: *He looked round the department ferociously, and his eye fell upon Philip* (MWH, 517): *Meet sb's eye* (բառացի՝ հանդիպել մեկի աչքերին) - 1. Մեկի աչքին ընկնել, նկատվել: *I wanted to hear his voice again, yet feared to meet his eye*. (BCHJ, 155). 2. Հայացքները հանդիպել: *Once in a while, after some witticism, he would look down, and his eyes would meet hers* (DThS,107): *Clap / lay/ set eyes on sb / sth* (խսկց.) (բառացի՝ ծափ տալ / դնել աչքերը մեկի / մի բանի վրա) - Տեսնել, նկատել: *It is upon the whole, the very worst place for a murder that I ever set my eyes on* (CWW, 228).

Նշված դարձվածքների շարքը կարելի է դասել նաև *աչք ու ականջից զուրկ* (տեսողությունից և լսողությունից զուրկ), *աչքին հալո գալ* (լավ չտեսնել, աչքի եղջերաթաղանթի վրա կետ գոյանալ), *աչքերը բռնվել*

(կուրանալ, տեսողությունից զրկվել), *աչքերի պիպիկը տրաքվել* (բրբ.) անեծք՝ կուրանալ, տեսողությունից զրկվել), *աչքի լույսը / լիսը / լուսը թափել / թափվել* (աչքը կուրանալ, կուրացնել), *աչքի լույսը ջուր դառնա* (անեծք՝ կուրանալ, լույսից զրկվի), *աչքը մեկին վար ծառայել* (զրք.) լավ չտեսնել, վատ տեսնել, չտեսնել), *աչքին սևանալ* (լավ տեսնելու կարողությունից զրկվել, լավ չտեսնել, չնկատել), *որքան աչքը կտրի* (որքան որ տեսանելի է), *զինված աչքերով* (օպտիկական սարքի օգնությամբ), *անզեն աչքով* (առանց օպտիկական սարքի), *դիտող աչք* (սուր աչք), *простым глазом* (անզեն աչքով), *four eyes see more than two* (ասացվ. (բառացի՝ չորս աչքն ավելի է տեսնում, քան երկուսը – մի քանի մարդ ավելի լավ են տեսնում, քան մեկը), *among the blind the one-eyed man is a king* (ասացվ.) (բառացի՝ կույրերի մեջ մեկ աչք ունեցողն էլ թագավոր է - կույրերի մեջ մի քիչ տեսնելն արդեն մեծ բան է) դարձվածքները:

Ինչպես ցույց է տալիս դիտարկված ենթադաշտի ուսումնասիրությունը, նրանում տեղ գտած դարձվածքներն իրենց ընդհանուր՝ «տեսնելու» և «չտեսնելու» իմաստների հետ մեկտեղ արտահայտում են նաև այդ իմաստները ճշգրտող, բացատրող մի շարք նրբիմաստներ: Օրինակ՝ հայերենի դարձվածքների մեջ կան այնպիսիք, որ ունեն ինչ-որ պատճառով տեսողությունը կորցնելու (*աչքը գիրը տանել, աչքի լույսը վեր առնել, աչքերը փչացնել, աչքերի լույսը սպիտակեցնել, աչքերը քռացնել*), մի բան տեսնելու համար տեսողությունը լարելու (*աչքին զոռ անել, աչքերը չորս անել, աչք ու ականջները չորս անել*), ուշադրություն գրավելու (*աչքը ընկնել*), աչքի հիվանդության պատճառով տեսողությունը վատանալու (*աչքին հար գալ*), օպտիկական սարքի միջոցով և ինքնուրույն տեսնելու նրբերանգները:

Միայն հայերենում են առկա կուրություն ցանկանալու անեծքները՝ *քռանան մորդ աչքերը*: Այս անեծքները երբեմն օգտագործվում են նաև վշտակցություն ու ափսոսանք արտահայտելու համար՝ *քռանան աչքերս*:

Հայերենում հանդիպում են դարձվածքներ, որոնք արտահայտում են միտումնավոր կերպով մեկին կուրացնելու, պատժելու նրբիմաստ (*աչքի լույսը / լիսը հանել, աչքերի լույսից զրկել*):

Հայերենում, ռուսերենում և անգլերենում նկատելի է հնարավորինս հեռուն տեսնելու՝ *որքան աչքը կտրի, куда хватает / достанет глаз, насколько кинет / хватает глаз, as far as the eye could reach*, անձամբ՝ իր աչքերով տեսնելու, համոզվելու՝ *իր աչքերով, сою глаз-алмаз, чужой-стекло, своими (собственными) глазами, see sth with one's own eyes* նրբիմաստները:

Առանց որևէ օպտիկական սարքի, սեփական տեսողությամբ տեսնելու նրբիմաստ արտահայտող դարձվածքներ կան երեք լեզուներում (*անզեն աչքով, простым глазом, невооруженным глазом, the naked eye*): Եվս մեկ

նրբիմաստ, այն է՝ տեսադաշտում չլինելու պատճառով չհիշվելու, մոռացվելու, առկա է թե՛ հայերենում, թե՛ ռուսերենում, թե՛ անգլերենում (*աչքից հեռու, սրտից / մտքից ընկած, с глаз долой, из сердца вон, what the eye does not see the heart cannot grieve*):

Ուսումնասիրված դարձվածքների ճնշող մեծամասնությունը մենիմաստ է: Սակայն եթե նույնիսկ դրանք մեկից ավելի իմաստներով են օժտված, ապա այստեղ բերվել են միայն այս ենթադաշտին հատուկ իմաստները:

Միայն մի քանի դարձվածքների համար բերվել են մի քանի իմաստ (*աչքը խավարել, աչքի լույսը / լուսը / լիսը հանել, глаза на замылке, meet sb's eye*):

Հետաքրքիր է ռուսերենի *глаза на замылке* դարձվածքը՝ երկու իրար հակադիր իմաստներով՝ 1. Ոչինչ չի տեսնում: 2. Ամեն ինչ տեսնում է: Հայերենում էլ է առկա *պոռնուճակի / ծոծրակի վրա աչք լինել* դարձվածքը, որը, սակայն, ունի միայն մեկ՝ *ամեն ինչ տեսնել* իմաստը: «Իմ պոռնուճակի վրա էլ աչք կա», - *ասաց Օհանես աղան* (ՄԳԱ, 224): Համարժեք դարձվածքն առկա է նաև անգլերենում՝ *have eyes on one's neck* (բառացի՝ ծոծրակի վրա աչքեր ունենալ), որը նույնպես ունի միայն *ամեն ինչ տեսնել* իմաստը:

բ) Դարձվածքներ, որ արտահայտում են հայացք նետելու, նայելու, նկատելու իմաստները (այս դեպքում էլ դարձվածքների իմաստն առնչվում է զգայության և տվյալ զգայարանի գործառույթի հետ): Հմմտ.

Աչքերը չհեռացնել (մեկից). Սևեռուն նայել մեկին, աչքերով մեկին հետևել: - *Դու հիվա՞նդ ես, ի՞նչ է, դեմքդ սաստիկ փոխվել է, - ասաց մայրը երկյուղով լի ձայնով և նստեց նրա մոտ, աչքերը չէր հեռացնում որդու երեսից*: (ՐԵ, III, 253): *Աչքերը սևեռել* - Որևէ բանի կամ որևէ մեկին ակնապիշ, անթարթ նայել: *Թագուհին սևեռեց յուր աչքերը իշխանի վրա* (ՄԳ, 211): *Աչք ածել* - 1. Շուրջը նայել, դիտել: *Կամսարական Աշտարակեցին աչք ածեց շուրջ բոլորը և քթի տակ ժպտալով՝ պատասխանեց* (ՊՀ, 311): 2. Զննել, տնտղել: *Ման է գալիս պառավի տունը, աչք է ածում ամեն անկյուն ու մնում է զարմացած ամեն բանի լիության վրա* (ԹԵ, V, 307): 3. Նայելով հսկել: *Մի քանի անգամ մեզանից մինը կամ երկուսը գնան աչք ածեն, ամեն դռներն իմանան* (ՊՀ, 236):

Աչք գցել / քցել / ձգել - Նայել, հայացք գցել: *Քանի քեզ հետ տեսնվել եմ, էն օրվանից դետը ես նրա երեսին մի քաղցր աչք չեմ քցել* (ՊՀ, 120):

Աչքը կթել (բրբ.) - Աչքը մի բանի վրա հառած նայել, ակնապիշ դիտել: Աղա մովրովի քաղցր ակնարկությանը և հուսադրությանն արժանացած, սրտի ուրախությամբ վերադառնում էին տուն, աչքը կթած սպասելով օրվանն ու ժամուն (ՊՀ, 204): *Աչքի պոչով / ծայրով / եզրով մտիկ տալ / նայել* - 1. Գաղտագողի՝ աննկատելի նայել՝ ցույց տալ: *Սակայն աչքերի եզրով իրար տեսնում էին մի փոքր* (ԴՎ, 73): 2. Թեթևակի նայել: *Մի մեծ*

բան հոռի լինելու, եթե մի աչքի պոչով ծիծելույզի մեջը նայեմ (ԹԵ, V, 314): Աչքերը չոել / չովել – Ակնապիշ, հիացմունքով, ուշադիր, սևեռուն հայացքով նայել– Տեսնելու բան էր, թե ինչպես ամենքն էլ հիացմունքից աչքերը չոեցին, երբ ներս մտավ փոքր աղջիկս (ԹԵ, V, 340): Մուշտարու աչքով մտիկ տալ / նայել (խսկց.) – Մանրամասն, ուշադիր զննել, ուսումնասիրել՝ իմանալու՝ որքան է պիտանի, ձեռնտու: Մինչև այնօր նա մի անգամ ևս չէր հետաքրքրվել Հոփսիսիմեով, միանգամ ևս, ինչպես ասում են, մուշտարու աչքով չէր նայել նրա վրա (ԲԵ, III, 327):

Впиваться / впиться глазами – Ակնդետ, ուշադիր նայել մեկին կամ ինչ-որ բանի: *Раскольников так и впился в него глазами, как бы подхватывая и взвешивая каждое слово* (ԴՓՈ, 380): *Не спускать глаз–* Ուշադիր նայել մեկին առանց հայացքը, աչքը կտրելու: *Санин шел то рядом с Джеммой, то несколько позади нее, не спуская с нее, глаз, и не переставал улыбаться* (ԿԻՏ, 36): *Пожирать глазами* – Ակնդետ, համառորեն, ագահորեն նայել մեկին: *Он пожирал ее глазами вздыхая и надоедал ее , мольбами и упреками* (ԼՄԴ, 99): *Пучить глаза* – Համառորեն նայել մեկին: *Шверном! Вас-фюр-эйне-гешихте!* – *говорили немцы, выпуча глаза друг на друга* (ԴՓԵ, 133): *Вскидывать/вскинуть глаза(ми)* – Ոտից գլուխ մեկին չափել: *Он недоверчиво вскинул на нее глазами* (ԴՓՈ, 495): *Смотреть / глядеть во все глаза* – Շատ ուշադիր, ակնդետ նայել: *Я не понимала; я стояла перед ним и смотрела на него во все глаза в изумлении* (ԴՓԵ, 28): *Стрелять глазами* – 1. Կարճ և արագ հայացքներ նետել: *Вертявый мальчишка в озорно-надвинутой на нос кепке стрельнув глазами по бумажке, весело подмигнул Павлу* (ՕՆԿ, 143). 2. Կոկետորեն նայել մեկին: *В переднем ряду гимназистки старших классов с напудренными носиками и лукаво стреляющими по сторонам глазами переговаривались между собой* (ՕՆԿ, 107):

Cast / pass/ run one's / the eye over sth (բառացի՝ աչքը գցել մի բանի/ վրա) – Մի բանի թռուցիկ նայել, աչքի անցկացնել: *Perry who had cast a persistently envious eye upon the growth of the dazzling magnificence next door, timedly suggested that perhaps a touch of paint might benefit the exterior* (ՇԱՆ, 267). *There was no other help at hand. He stopped, ran his eye over my dress* (ԲՇԽ, 116): *Fasten / fix / rivet one's eyes on / fix with one's eyes* (բառացի՝ աչքերը հառել / գամել մեկին / մի բանի) – Ակնդետ նայել, աչքերը հառել: *Broady fixed a magnetic eye upon his son and held for a moment the other's wavering glance* (ՇԱՆ, 97). *Eyes were riveted upon the more elaborate efforts of the stars* (ԴԿՏ, 487): *Out of / from / with the corner / tail of one's eye* (բառացի՝ աչքի անկյունից՝ աչքի պոչից) – Աչքի պոչով՝ ծայրով, հարևանի, թեթևակի (նայել): *He began to paint, and Philip looked at him from the corner of his eye* (ՄՎԽ, 180): *Not to take / tear one's*

eyes from / off sb / sth (բառացի՝ մի բանից / մեկից աչքերը չվերցնել / չպոկել) - Աչքը չկտրել, հայացքը չհեռացնել: *The scenery was peculiar. Soames could not take his eyes off it* (GJS, 140).

Այս դարձվածքների շարքում տեղ են գտել նաև մի քանի այլ միավորներ՝ *աչքը պահել* (հայացքը բևեռել, սևեռել), *աչքին ուղիղ / շիտակ նայել* (աչքերին ուղիղ նայել), *աչքերը կանգ առնել* (մեկի կամ մի բանի վրա) (մեկին կամ մի բանի նայել), *աչքերը հաճել* (շուրջը նայել, չորս կողմը նայել), *աչքը/աչքերը ման ածել/ ման ի ման անել* (խսկց.) (չորս կողմը նայելով՝ փնտրել), *աչք դիպչել* (տեսնել, նկատել), *աչքին հանդիպել* (տեսնել), *աչքն աչքին ընկնել* (հայացքները հանդիպել), *проглядеть все глаза* (1. ակնդետ նայել մի տեղի՝ անհամբերությամբ սպասելով ինչ-որ մեկի հայտնվելուն: 2. Երկար և շատ նայել մեկին *шнырять глазами* (հետաքրքրասեր և ագահ հայացքներ նետել շուրջը, *краем глаза*, (շատ արագ կարճ ժամանակով, թեթևակի, աչքի պոչով), *мерить глазами* (մեկին հայացքով չափել, զննել), *measure sb with one's eye* (բառացի՝ մեկին աչքով չափել - մեկին հայացքով զննել) և այլն:

Այս դարձվածքներն էլ, բացի իրենց արտահայտած ընդհանուր իմաստից, ունեն նաև մի շարք իմաստային նրբերանգներ: Այսպես, թե՛ հայերենում, թե՛ ռուսերենում և թե՛ անգլերենում առկա են դարձվածքներ, որ արտահայտում են «թեթևակի նայելու» (*աչքը պտտացնել, աչքի(ց) անցկացնել, աչքի պոչով նայել, աչք փալ, стрелять глазами, глаза бегают, краем глаза, cast / run one's eye over sth, from the corner of one's eye*) և «ակնապիշ, սևեռում նայելու» (*աչքերը չհեռացնել, աչքերը սևեռել, աչք(եր)ը հառել, աչքը կթել(բրբ.), աչքերը մեխվել(մի բանի վրա), աչքերը չռ(վ)ել, աչքերը պլշել, աչքերը չորս, вшиваться глазами, таращить глаза, глаза не отрываються, не спускать глаз, пожирать глазами, пялить глаза, пучить глаза, останавливать свои глаза, смотреть во все глаза, fasten / fix / rivet one's eyes on sth / sb, not to take / tear one's eyes off / from sb / sth*) նրբիմաստները:

«Մեկին կամ մի բան ուշադիր, լարված նայելու, դիտելու, զննելու, հետևելու» նրբիմաստները կան միայն հայերենում և ռուսերենում (*աչք ածել, աչքերը վազեցնել, մուշտարու աչքով նայել / մտիկ փալ, աչքը չորս կողմն ածել, вскидывать глазами, ускачь глазами*):

«Թաքուն, գաղտագողի, աննկատելի» նայելու իմաստային նրբերանգը տեղ է գտել միայն հայերենի դարձվածքներից մեկ-երկուսում՝ (*աչքը ծերպ անել, աչքի պոչով / ծայրով / եզրով մտիկ փալ / նայել* (I իմաստ), իսկ «ագահությամբ» և «կոկետորեն» նայելու նրբիմաստները նկատվել են ռուսերենում՝ (*пожирать глазами, строить / делать глазки, стрелять глазами*) և հայերենում՝ *աչքերով ուրել*: Նկատելի է, որ որոշ դարձվածքներ իրենց մեկ իմաստով մի նրբիմաստ են արտահայտում, մյուսով՝ մեկ այլ,

«հայացքները հանդիպելու» նրբիմաստը կա միայն հայերենում և անգլերենում (*աչքն աչքին ընկնել, meet sb's eye*):

Դարձվածքների մեծ մասը մենիմաստ է, իսկ այն դարձվածքները, որ ունեն մեկից ավելի իմաստներ, այս ենթադաշտում ընդգրկվել են վերջինիս հատուկ իմաստներով: Հարկ է նշել սակայն, որ դարձվածքներից չորսը (*աչք ածել, աչքի պոչով նայել, раскидывать глазами, стрелять глазами*) հանդես են եկել իրենց բոլոր իմաստներով:

գ) (2)նկատելու, (չ)երևալու, տեսադաշտում (չ)լինելու իմաստներն էլ սերտորեն կապված են նախորդ իմաստների հետ, քանի որ նույնպես հիմնված են աչքի հիմնական գործառույթի վրա: Հմմտ.

Աչքից / աչքերից ծածկել / թաքցնել – Մեկից մի բան թաքցնել, ծածկել: *Նստեց նորից և չէր իմանում ինչպես անի, որ այցելուի աչքից ծածկի իր կեղտոտ, ճմռթված մանժեպոները* (ՆՊ, 111): *Աչքից / աչքերից ծածկվել* – Այլևս չերևալ, թաքնվել: *Որ մեր աչքից ծածկված հազար ճանապարհ է բացում հանկարծակի, Ու դարձնում է մարդուն... հավասար է դարձնում, իր սրեղծած աստծուն* (ՍԵ, I, 356): *Աչքից չքանալ / չքվել / անհետքանալ* – Անհայտանալ, աներևութանալ: *- Ես հենց էն էստոտղ ծուկն եմ, որի կյանքը դու խնայեցիր, - ասում է անծանոթն ու չքանում ապշած մարդ ու կնկա աչքերից* (ԹԵ, V, 190): *Աչքից փախցնել / փախչել* – 1. *Աչքից հեռու պահել, թաքցնել / թաքնվել: Այդ հին փրած հնարքներ են՝ գլխավոր մարդասպանին աչքից փախցնելու համար* (ՊՀ., 261): 2. Տեսողությունից՝ տեսադաշտից կորցնել, այլևս չնկատել: *Նա մի բան աչքից փախցրել էր. Նա ավելորդ էր համարել հարցնել, թե յուր երևան գտնված միջոցը ու՞ր է նոր քննիչը* (ՊՀ., 305):

Перед глазами – Շատ մոտիկ, լավ նկատվել, երևալ, պատկերանալ: *Эти два слова точно стояли перед моими глазами, начертанные в мраке* (ՏԻՏ, 50): *На глазах* – Մեկին հայտնի, նկատելի: *Я все видела, все чувствовала, все, выстрадала; все это было на глазах моих* (ԴՓԲ, 21). *Не толкайтесь, капитан; сочувствую кровавой обиде, но не могу позволить кулачного права с женщиной на глазах публики* (ԴՓԲ, 375): *Казаться / показываться / показаться на глаза* (փղվրդ.) – Հայտնվել ինչ-որ մեկի առջև, տեսնվել, նկատվել: *Казалось и он сам понимал, что он очень странен, как-то не похож на других, и потому старался как можно реже казаться всем на глаза* (ԴՓՊօ, 205): *Хоть глаз выколи* – Շատ մութ է, բոլորովին ոչինչ չի երևում: Մատդ աչքը կոխես՝ չի տեսնի: *Зато не забыть Павлу пути от дома до комендантской. Ночь темная, хоть глаз выколи* (ՕՈՒ, 74). *На дворе было темно, хоть глаз выколи* (ԼՄԳ, 111): *Скрыться от / из глаз* – Չհայտնվել, անհետանալ, թաքնվել: *“До завтра! До завтра!” - пронеслись в моей голове, когда она скрылась из глаз моих* (ԴՓՊօ, 136):

Before / under sb's eyes (բառացի՝ մեկի աչքերի առաջ / տակ) – Մեկի աչքի առջև: *The impeccable miss Moir would condemn her immediately, would perhaps repudiate her beforre the eyes of the entire town* (CAH, 310): *Keep one's eyes off / from sb.* (բառացի՝ աչքերը մեկից հեռու պահել), – Չնայել մեկին: *But as he drank his tea, Andrew was most fascinated by Mrs. Boland – he simply could not keep his eyes from her* (CAC, 156):

Այս ենթադաշտում տեղ են գտել նաև *աչքից փախչել*, *աչքից կորչել*, *աչքից հեռու աչքից թռչել / թոցնել*, *вставать перед глазами*, *буть в глаза* և այլ դարձվածքներ:

Վերոնշյալ դարձվածքներն ուսումնասիրելիս նկատում ենք, որ դաշտում ընդգրկված դարձվածքները ևս արտահայտում են իմաստային որոշ նրբիմաստներ: Նախ և առաջ հարկ է նշել, որ հայերենի դարձվածքներն արտահայտում են բացառապես չերևալու, չնկատվելու իմաստը, մինչդեռ ռուսերենի և անգլերենի ենթադաշտերում նկատելի են թե՛ նշված իմաստը և թե՛ վերջինիս հակադրվող իմաստը: Հայերենում, ռուսերենում և անգլերենում առկա է «մտավոր պատկերացնելու, մտքի առջև տեսնելու» նրբիմաստը (*աչքի առաջ*, *աչքի դեմ*, *стоять перед глазами*, *перед глазами*, *вставать перед глазами*, *before / under sb's eyes*, *float before / under sb's eyes*, *float before the eyes*):

Հայերենում և ռուսերենում նկատելի է միտումնավոր կերպով մեկին չերևալու, թաքնվելու, թաքցնելու իմաստային նրբերանգը (*աչք(եր)ից ծածկել / թաքցնել*, *աչքից հեռացնել*, *աչք(եր)ից ծածկվել*, *աչքից փախչել / փախցնել*, *скрыться от глаз*). Միայն հայերենում են առկա «չնկատելու համար ջանք թափելու» (*աչքից խուսափել / խույս տալ*) և «ուշադրությունից, տեսողությունից» վրիպելու (*աչքից հեռու մնալ*), ինչպես նաև «հրամայաբար իրենից հեռացնելու» (*աչքերիցս հեռացեք / կորեք*, *աչքից հեռու*) նրբիմաստները, իսկ «մթության պատճառով չտեսնելու» (*хоть глаз выколи*) և «մի բան խիստ նկատելի, տարբեր, զանազանվող լինելու» (*буть в глаза*, *буть no глаз*) երանգներն առկա են միայն ռուսերենում:

Ուսումնասիրված բոլոր դարձվածքները մենիմաստ են՝ բացառությամբ հայերեն երկու դարձվածքի, որոնց երկու իմաստներն էլ հատուկ են այս ենթադաշտին (*աչքից թռչել / թոցնել*, *աչքից հեռու*):

դ) Դարձվածքներ, որ արտահայտում են ուշադրություն գրավելու, զննելու, հետևելու ու հսկելու, ինչպես նաև ուշադրությունից դուրս մնալու, միտումնավոր կերպով չնկատելու, անտեսելու երևույթները: Հմմտ.

Աչքին ընկնել – 1. Հանկարծ երևալ, նկատվել, մի պահ տեսնել, պատահաբար ուշադրությունը գրավել: *Բավական հեռու տեղից, լուսնի պարզ լուսովը վերջապես Սաքոյի աչքին ընկավ Էջմիածնի գմբեթի փայլուն գլուխը*: (Պռ., 221): 2. Ուշադրության արժանանալ: *Յուրաքանչյուրն աշխատում էր լավ երևալ իր ծիով, զեն ու զրահով արքայական*

պատվիրակի աչքին ընկնել (ՍԳՀ, 51): Աչքը ծռել – 1. (մեկի կողմը) Մի բանի վրա ուշադրություն դարձնել, որևէ մեկի նկատմամբ ցանկություն ունենալ: Որ կնկա կողմը աչքս կծռեի, բոլիս մեջն էր (ՍԳՀ, 43): 2. (մեկից կամ մեկի վրա) Աչքը թեքել, անտես անել, ուշադրություն չդարձնել, մեկի նկատմամբ վերաբերմունքը փոխել, թշնամանալ: Դու էլ ինձ լսի՛ր, մովրովի աչքը վրեղ մի՛ ծռի, Սաքոյին փեսա շինի, աստված էլածն օրհնի (ՊՀ, 215): Աչքի ընկնել – Նկատվել, երևալ, ուշադրություն գրավել: Այդ ուղղությամբ առանձնապես աչքի էր ընկնում ֆրանսիացի մի բանաստեղծ (ԹԱ, 127): Այդ խմբերի մեջ աչքի էր ընկնում Առաքելյինը, որի մեջ մտածները ընտիր հեծյալներ էին Ձմեռոցից և Զարեհավանից (ԴՎ, 504): Աչքերը մեկը տասը դարձրած – Շատ ուշադիր: Ուստի Մարգարն աչքերը մեկը տասը դարձրած ման էր գալիս գործարանում (ԹԱ, 209): Աչքերը չորս անել / շինել – 1. Անակնկալից զգաստանալ, ուշադրությունը լարել: - Էդ ո՞րտեղ է,- աչքերը չորս է անում խելոք ախպերը (ԹԵՎ, 193): 2. Ուշադիր նայել, լավ հսկել, աչալուրջ հետևել: Երեխան տմբտմբացրեց գլուխը և աչքերը չորս շինած հառեց թասի ջրին (ՆՊ, 17): Աչքը չորս բանալ / բաց անել – 1. Աչալուրջ, շատ ուշադիր՝ զգույշ լինել: Իսկ հիմի աչքերդ չորս բաց արա, նա դեպի բերդն է գալի (ՊՀ, 361): 2. Ուշադրությունը լարել, զգաստանալ: Թագավորը մի կարաս ոսկու անունը լսում է թե չէ՝ աչքերը չորս է բաց անում (ԹԵՎ, 194)⁹⁹: Մի աչք / աչք-ականջ / շունջ / հոգի դառնալ – Ուշադրությունը կենտրոնացնել, խիստ լարվել: Ամբողջ Դվինը մի աչք, մի շունջ և մի հոգի դարձած յուր թագավորի ելնելուն էր սպասում (ՄԳ, 58): Աչքը / աչքերը վրան պահել – Ուշադիր նայել՝ հսկել, զգույշ լինել, պահպանել: - Քեզի քացի կտան, աչքդ վրան պահիր (ԲԵ, 162):

Աչքի տակով / տակից դիպել, հսկել, հետևել / չափել / նայել – Ծածուկ, գաղտնի հսկել, հետևել, աննկատելիորեն նայել: Դիք, տախտակե լայն աստիճաններով բարձրանալուց առաջ Օհանես աղան աչքի տակով մի անգամ էլ նայեց տանտիրուհուն (ՄԳԱ, 215):

Бросаться / броситься в / на глаза – Ուշադրությունը գրավել, նկատվել: Вот почему я обращал на нее, внимание, следил за нею, это-то внимание бросилось вам в глаза (ԴՓՈ, 288): Попадаться / попасться на глаза – Հանկարծակի նկատվել, ուշադրությունը գրավել: Револьвер, отброшенный Дуней и отлетевший к дверям, вдруг попался ему на глаза (ԴՓՈ, 477): Запускать глаза (փղվրդ.) – Թաքուն նայել, հետևել: Покорный своей привычке совать свой нос и запускать глаза всюду, он заглядывал в рукомойник, в складки опущенной шторы, в дверные щели, в лампу (ԿՐ, 111): Глаз да глаз нужен – Պետք է ուշադիր

⁹⁹ Այս վերջին երկու դարձվածքների հիմքում ընկած է չափազանցման ոճական հնարը:

հետևել մեկին: *Да за вами, зайцами, глаз да глаз нужен* (KP, 105): *He сводить глаз* – Ուշադիր հետևել մեկին: *Она тихо подошла к нему, села на постель подле и ждала, не сводя с него глаз* (ДФП, 391):

Be all eyes (բառացի՝ համակ աչք լինել) – Նայել ամբողջ ուշադրությամբ: *He was all eyes as the train sped through the country* (MWB, 169): *Be in /come into/get into the public eye* (բառացի՝ լինել / մտնել հասարակության աչքը) – Ուշադրության կենտրոնում լինել, գրավել հասարակության ուշադրությունը: *There was, however, at this time, one theatre, the Chicago Opera House, which was considerably in the public eye, and its manager, David A. Henderson had a fair local reputation* (DThS, 101): *Have (got) an / one's eye on sb / sth* (բառացի՝ մի բանի / մեկի վրա աչք ունենալ), Հետևել: *“I'm going, but remember what I've said, I'll still have my eye on ye!* (CAH., 38): *Jump / leap to the eye/ strike one's eye/ take sb's eye* (բառացի՝ ցատկել մեկի աչքին/ խփել մեկի աչքին/ վերցնել մեկի աչքը) – Աչքի ընկնել, ուշադրությունը գրավել: *The plan was so ingenious that it did not at once leap to the eye of Hercule Poirot* (KE, 254): *Have / keep one's eyes open/ wide open* (բառացի՝ աչքը բաց պահել/ունենալ) – Ուշադիր հետևել դիտել (խսկց.) *«I shall stay up for it, and keep my eyes open»* (GJS, 38): *Keep an eye / a sharp eye on sth / sb* (բառացի՝ աչքը մեկի/ մի բանի վրա ունենալ/ պահել) – Մեկին, մի բանի հետևել: *It means keeping an eye on her, constant observation, every care* (CAC, 345): *Under the eye of sb* (բառացի՝ մեկի աչքի տակ) – Մեկի հայացքի, հսկողության տակ: *We have got him close under our eye here in London, and we strongly suspect he had something to do with helping her in the first instance to escape from the Asylum* (CWW, 147):

Այժմ ներկայացնենք դարձվածքներ, որ արտահայտում են «ուշադրությունից, հսկողությունից, տեսադաշտից դուրս մնալու» իմաստ: Հմմտ.

Աչքից բաց թողնել – Չնկատել, տեսադաշտից բաց թողնել: *Հսկա հազարացին ահագին սուրը բարձրացրած պապրասսովում էր յուր հարվածը կշռել պապանու գլխին, երբ Մարգարետունի իշխանը, որ աչքից բաց չէր թողնում քաջ որդուն, ետևից որոտաց* (ՄԳ, 291): *Աչքը թեքել* – Ուշադրությունը մի բանից հեռացնել, աչքը շեղել: *Գողն էլ մի կոնից, գելն էլ մի կոնից, Աչքի թեքեցիր - բանիդ տերը չես* (ԹԵ, III, 73): *Աչք փակել/ խփել* – Չտեսնելու տալ, ներողամիտ լինել, անուշադրության մատնել, անտեսել: *Սկզբում նրա պաշտոնակիցները փորձեցին աչք փակել* (ՄԳԱ, 17):

Закрывать / закрыть глаза (на что/ перед чем) – Միտումնավոր կերպով ուշադրություն չդարձնել ինչ-որ բանի, անտեսել: *Я отдавался всем своим впечатлениям и сам с собой лукавил, отворачивался от воспоминаний и закрывал глаза перед тем, что предчувствовал впереди* (ТИТ, 53):

Close / shut one's eyes to sth / turn a blind eye on / to sth (բառացի՝ աչք փակել /մի բանի կույր աչք դարձնել) - Աչքերը փակել մի բանի վրա, մատների արանքով նայել, անտեսել, ուշադրություն չդարձնել: *Do you suspect the people in charge of her of closing their eyes purposely* (CWW, 328).

Դարձվածքների այս խմբում տեղ են գտել նաև մի քանի այլ միավորներ՝ *աչքերով խաղալ* (Իր վրա ուշադրություն հրավիրել), *աչքով ճամփել* (հայացքով հետևել, հետևից նայել), *աչքը դռանը պահել* (մտիկ տալ – տունը հսկել՝ պահպանել տանից չհեռանալ), *աչքը մեկի վրա պահել* (մեկին հսկել, հետևել), *приводить глазаму* և այլն:

«Հասարակության ուշադրությունը գրավելու» նրբիմաստը կա միայն անգլերենում (*be in / come / get into the public eye*), իսկ «զգուշության, աչալքջության, զգոնության, անզգայության» նրբերանգները առկա են միայն հայերենի դարձվածքներում (*աչքը չորս բանալ / բաց անել, արթուն աչքով*): «Պահպանության նպատակով հսկելու, հետևելու» իմաստն էլ նկատվում է հայերենում և անգլերենում (*աչքը վրան պահել, աչքը դռանը պահել, have/ keep an/ one's eye on sb/ sth*):

Ինչպես ցույց է տալիս այս խմբի դարձվածքների ուսումնասիրությունը, դրանց մեծ մասը մեխիմաստ կապակցություններ են: Կան նաև այնպիսիք, որ ունեն մեկից ավելի իմաստներ, սակայն այս դաշտում դիտարկվել են նրանց՝ տվյալ դաշտին բնորոշ իմաստները: Միայն սակավաթիվ դեպքերում (*աչքին ընկնել, աչքը ծռել, աչքը չորս անել / բանալ / բաց անել*) բազմիմաստ դարձվածքների իմաստներից բերվել են երկուսը, որոնք հատուկ են այս դաշտին: Հետաքրքիր է *աչքը ծռել* դարձվածքը, որի երկու իմաստներն էլ թեև դիտարկվող դաշտում են, սակայն հակադրվում են միմյանց:

Ուսումնասիրելով բերված դարձվածքների իմաստները՝ նկատում ենք, որ բացի տվյալ դաշտին բնորոշ ընդհանուր «ուշադրություն, հսկողություն» իմաստից, որոշ դարձվածքներ ունեն նաև իմաստային նրբերանգներ: Օրինակ, բոլոր երեք լեզուներում առկա են այնպիսի դարձվածքներ, որ արտահայտում են «ուշադրություն դարձնելու» և «միտումնավոր կերպով իր վրա ուշադրություն հրավիրելու, գրավելու» (*աչքի(ն) ընկնել, աչքը ծռել, աչքը մի բանի վրա ընկնել, աչքի զարկել, աչք ծակել, աչքից վրիպել, աչք դարձնել, աչքին խփել, աչքը գցել, бросаться в/на глаза, глаз положить (на кого), лезть в глаза, попадаться в глаза, угрять глазами, collect eyes, jump/ leap to sb's eye, make/ throw eyes at sb*), իմաստային նրբերանգները:

«Գաղտնի, ծածուկ հսկողության» (*աչքի փակով / փակից դիպել / հսկել, Արգոսի աչքեր, запускать глаза, have / keep one eye on sb / sth*), ինչպես նաև «դիտավորյալ չտեսնելու, անտեսելու, ուշադրություն չդարձնելու» (*աչք փակել, խփել, закрывать / закрыть глаза (на что), close /*

shut one's eyes to sth, turn a blind eye on/ to sth). նրբիմաստները ևս կարելի է նկատել երեք լեզուներում: «Ուշադրության լարումը, կենտրոնացումը, լարված հսկողությունը» նկատվում է միայն հայերենում և անգլերենում (*մի աչք / մի աչք-ականջ դառնալ, աչքը / աչքերը չորս / անել / շինել/, չորս աչքով նայել, աչքերը մեկը փառք դարձնել, աչք ու ականջ, աչքի մեկը/ մինը հազար անել, the cynosure of all eyes, with all one's eyes*):

Հայերենի, ռուսերենի և անգլերենի *աչք* բաղադրիչով զգայություն արտահայտող դարձվածքները պատկանում են դարձվածային սերտաճումների և միասնությունների շարքին՝ անօտարելի և անփոփոխելի բաղադրիչներով: Իմաստային առումով դարձվածքների գլխավոր անդամը *աչք* բաղադրիչն է, որը ոչ մի դեպքում չի կարելի օտարել, այլապես դարձվածքը կգրկվի իր դարձվածային իմաստից: Դարձվածքները մեծ մասամբ, ինչպես նշվել է, մենիմաստ են: Որոշ բազմիմաստ դարձվածքներ դիտարկվել են միայն տվյալ դաշտին (ենթադաշտին) բնորոշ իմաստներով:

Դարձվածքները պատկանում են իմաստակառուցվածքային տարբեր խմբերի: Նրանց մեջ գերակշռում են բայական կառույցները, սակայն բոլոր լեզուներում էլ հանդիպում են նաև մակբայական դարձվածքներ: Հայերենում առկա է նաև մեկ եղանակավորող, իսկ ռուսերենում և անգլերենում մեկ-երկու հաղորդակցական դարձվածք: Դարձվածքներում գործում են անվանական (առկայացման, հոլովի, թվի) և բայական (թվի, ժամանակի, սեռի և այլն) քերականական կարգեր: Այդ կարգերը մեծ մասամբ ունեն իմաստազատիչ դեր, և փոփոխվելու դեպքում միավորը կարող է իմաստազրկվել:

Ուսումնասիրված դարձվածքների շարքում հանդիպում են բազմաթիվ դարձվածային տարբերակներ:

1) բառային՝ *աչքի պոչով / ծայրով / եզրով նայել, աչք փակել / խփել, աչքից չքանալ / չքվել / անհետանալ, куда хватают / достанет глаз, смотреть / глядеть во все глаза, clap / lay / set eyes on sb / sth, cast / pass / run one's eye on sb / sth, fasten / fix / rivet one's eyes on sth / sb, close / shut one's eyes to sth*,

2) քերականական՝ *աչքը աչքերը կտրել, աչքի լույսը թափել / թափվել, աչքից փախցնել / փախչել, скрыться от / из глаз, вникаться / вникать глазами, keep one's eyes off / from sb*,

3) ոճական (հայերենում)՝ *աչքի լույսը / լուսը / լիսը հանել, աչք գցել / քցել / ձգել* և այլն:

Տեսնելու, հայացք նետելու, նկատելու, զննելու, ուշադրություն գրավելու, հետևելու և հսկելու իմաստներն արտահայտող դարձվածքները լայն առումով գտնվում են հոմանշային հարաբերության մեջ՝ կազմելով ավելի նեղ հոմանշային շարքեր ըստ ենթադաշտերի: Հոմանշային հարաբերության մեջ են նաև չտեսնելու, չնկատելու, տեսադաշտում

չլինելու, ուշադրությունից դուրս մնալու, անտեսելու իմաստներն արտահայտող դարձվածքները՝ դարձյալ ավելի նեղ հոմանշային շարքեր կազմելով ըստ ենթադաշտերի: Նկատվում են նաև որոշ հոմանշային շարքեր՝ ըստ նրբիմաստների:

Բնական է, որ նշված երկու հոմանշային շարքերը միմյանց հետ գտնվում են հականշային հարաբերության մեջ:

Դիտարկված բոլոր դարձվածքները հիմնականում գործածվում են ժողովրդախոսակցական ոճում, բարբառներում: Դրանցով չափազանց հարուստ է գեղարվեստական գրականությունը: Դարձվածքների ճնշող մեծամասնությունը հատուկ է դիտարկվող լեզուներից միայն մեկի լեզվամտածողությանը, սակայն հանդիպում են նաև այնպիսիք, որ ունեն իրենց համարժեքները մյուս մեկ կամ երկու լեզվում, օրինակ՝ *անզեն աչքով* – *невооруженным глазом* – *with the naked eye*, *որքան աչքը կտրի* – *куда хватает / достанет глаз* – *as far as the eye could see*, *աչքի պոչով / ծայրով / եզրով նայել* – *краем глаза* – *out of / from the corner of one's eye*, *աչքերը չորս անել* – *во все глаза be all eyes*, *աչքերը չռել* – *пучить глаза*, *աչքերը չհեռացնել* – *не сводить глаз* – *not to take / tear one's eyes from sb*, *աչք գցել* – *cast / pass / run one's eye on sth / sb*, *աչքերը սևեռել* – *внудиться глазаму* – *fasten / fix / rivet one's eyes on sth / sb*, *աչքին ընկնել* – *leap to the eye*, *աչք փակել* – *закрывать глаза* – *close / shut one's eyes to sth*.

Դիտարկվող լեզուներում գոյություն ունեցող համարժեք դարձվածքների և նույնիսկ համարժեք իմաստային դաշտերի գոյությունը վկայում է այդ լեզուները կրող ժողովուրդների լեզվամտածողության ընդհանրությունների մասին, ինչն էլ իր հերթին բացահայտում է լեզվամտածողության մեջ եղած մշակութային ընդհանրությունները, մյուս կողմից՝ չնայած ուսումնասիրված դարձվածքների շարքում հանդիպող բազմաթիվ համարժեքների, ուսումնասիրված դարձվածքների ճնշող մեծամասնությունը հատուկ է միայն այս կամ այն լեզվին, մի հանգամանք, որ վկայում է հիշյալ լեզուները կրող ժողովուրդների լեզվամտածողության ազգային յուրահատկությունների մասին: Տարբերությունները պայմանավորված են մի կողմից՝ աչքի անվանումն օգտագործելու տարբեր սովորությամբ, լեզվական միավորների իմաստային ծավալի տարբերություններով, հոմանշային տարբերություններով, մյուս կողմից՝ արտալեզվական գործոններով: Ինչպես նշում է Ս. Գ. Տեր-Մինասյան. «Իրականության միևնույն հատվածը տարբեր լեզվական ձևավորում է ստանում տարբեր լեզուներում, քանի որ իրականության այդ հատվածն անցնում է մարդու գիտակցության միջով և արտացոլման ընթացքում ձեռք է բերում այնպիսի յուրահատուկ գծեր, որոնք հատուկ են տվյալ ազգային գիտակցությանը, որն իր հերթին պայմանավորված է տվյալ ժողովրդի մշակույթով» [ԴԳ, 49]:

Համառոտագրություններ

ՀՍՀ - Հայկական սովետական հանրագիտարան, հ. 3, Ե., 1977: ՆՊ - Նար - Դու, Պատմվածքներ, վիպակներ, Ե., 1978: ԹԱ - Թորգոմյան Ծ., Անմար կրակներ, Ե., 1959: ՐԵ - Րաֆֆի, Երկերի ժողովածու, հ. 3, Ե., 1983: ՄԳ - Մուրացան, Գևորգ Մարգալետունի, Ե., 1957: ԴՎ - Դեմիրճյան Դ., Վարդանանք, Ե., 1987: ՍԳՀ - Սուքիասյան Ա., Գալստյան Ա., Հայոց լեզվի դարձվածաբանական բառարան, Ե., 1975: ԹԵ, - Թումանյան Հովհ., Երկերի լիակատար ժողովածու, հ. 3, Ե., 1992: ԲԵ - Բակունց Ա., Երկեր, Ե., 1986: ՄԳԱ - Մահարի Գ., Այրվող Այգեստաններ, Ե., 1966: CWW - Collins W. The Woman in White, USA, 1934: ՊՀ - Պոռշյան Պ., Հացի խնդիր, Ե. 1968: ԹԵ, 5 - Թումանյան Հովհ., Երկերի լիակատար ժողովածու, հ. 5, Ե., 1994: ՍԵ -Սևակ Պ., Երկերի ժողովածու, հհ.1-4, Ե., 1972-73: ВС - Вердиева З. Н. Семантические поля в современном английском языке, М., 1986: ОНК - Островский Н. А. Как закалялась сталь. Л., 1977: КР - Квеселевич Д.И. Русско-английский фразеологический словарь. М., 1998: ДФП - Достоевский Ф.М. Преступление и наказание. М., 1983: ТИТ - Тургенев И.С. Три встречи. Л., 1979: ЛМГ - Лермонтов М. Ю. Герой нашего времени. Стихи-поэмы. Ер., 1984: ДФБ - Достоевский Ф.М. Бедные люди. Униженные и оскорбленные. М., 1974: ДФПо - Достоевский Ф.М. Повести. Л., 1984: КА - Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. М., 1982: ТЯ - Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. М., 2000: US - Ullman St. Semantics. An Introduction to the Science of Meaning. Oxford, 1971: MWB - Maugham W. S. Of Human Bondage, London, 1975: BChJ - Bronte Ch. Jane Eyre, London, 1985: DThS - Dreiser Th. Sister Carrie, M., 1968: CWW - Collins W. The Woman in White, USA, 1934: CHH - Cronin A.J. Hatter's Castle, M., 1963: GJS - Galsworthy J. The Silver Spoon, M., 1956: CAC - Cronin A.J. The Citadel, M., 1957:

А. 3. Казарян. Семантическое поле армянских, русских и английских фразеологизмов с компонентом “глаз”, выражающие ощущение. Фразеологизмы, как и слова, могут быть включены в семантические поля. Данные единицы входят в указанные поля по общему смыслу их компонентов, независимо от их грамматических, структурных, стилистических и других особенностей.

Целью данной статьи является изучение, анализ и сопоставление армянских, русских и английских фразеологизмов с компонентами “глаз”, выражающих ощущение.

Изучение данных фразеологизмов выявляет некоторые сходства и различия как между семантическими, так и между другими особенностями фразеологических единиц указанных языков, что свиде-

тельствует об общности и различиях, существующих в языковом мышлении народов, говорящих на этих языках.

H. Z. Ghazaryan. Armenian, Russian and English phraseological Units with the Component “eye” Expressing Sensation. Like words, phraseological units can be included in semantic fields. These linguistic units belong to the mentioned fields according to the general meaning of their components, regardless of their grammatical, structural, stylistic and other characteristics.

The goal of this article is to study, analyze and compare the Armenian, Russian and English phraseological units with the component “eye”, expressing sensation.

The investigation of the mentioned units reveals some similarities and differences between the semantic, as well as other characteristics of the phraseological units of the languages studied. These similarities and differences speak of the common features, existing in the linguistic thinking of the peoples speaking these languages.